

ב"מ קיא

משה שווערד

1. ספר דבר יעקב

[א] לא צריכא דאמר להו שכרכם על בעל הבית – מדייק הנ"י מלשון הגמ' שדוקא בעינן שיאמר שכרכם על בעל הבית אבל אם השליח לא אמר כלום, אלא שכר סתם עובר בעל הבית ולא אמר מי ישלם השכר, הוי שכרם על השליח, והשליח עובר בבל תלין, וכ"כ הר"יף. והשיטה כתב שבסתמא אין השליח עובר, ואף ששכרם עליו מ"מ כיון שרק אמר להם בואו לעבוד ולא אמר שכרכם עלי, אינו עובר בבל תלין. והרמ"ך חולק וסובר ששכרם על בעה"ב. באהבת חסד [פ"י סק"ה] כתב שאם שכרם לעבוד אצלו ואמר שכרכם על פלוני, אינו עובר.

2. ספר דבר יעקב

[ג] רד"ה מידע וכו' הלכך אפ' אית ליה מעות גביה לא עבר דאדעתא דהכי איתגר ליה – המהרש"ל מבאר שעל כרחק מיירי אפ' אית ליה מעות, שאם לית ליה מעות בל"ה ליכא איסור בל תלין בשום מקום [כדאיתא להלן קיב.], וא"כ החידוש בשוקא דסורא אפ' אית ליה מעות. וכ"כ בחי' הריטב"א שמייירי שאית להו זוזי, ומ"מ יודעים הפועלים שצריכים הזוזים כדי לקנות סחורה למכור בשוק, ולא יוכלו לשלם לפועל עד ליום השוק.

3. דף על הדף בבא מציעא דף קיא עמוד א

ועיין בספר קהלות יעקב (שבת סימן ט"ו) שדן בזה אם מותר להביא עצמו למצב שיהא אנוס לעשות דבר האסור, וציין שם לתשו' הרשב"א (ח"א סי' תש"ע) בראובן שלוה משמעון וכו' ונשבע לפרוע לר"ח ניסן ובא בשבת, והשיב הרשב"א דראובן חייב לפרוע בשעה אחרונה בערב שבת וכו' ואי אפשר לו לפרוע בשבת יפרע ע"ש, שאין זה אונס הפוטרו, שהוא מביא אותו לידי אונס. (וכ"כ הרשב"א שם סי' תשמ"ג וכן במיוחסות לרמב"ן סי' רמ"ג א).

הנה מבואר בדברי הרשב"א שחייב למנוע עצמו מהאונס לעבור איסור, ואין כאן אונס. ומטעם זה יש לכאורה חיוב על בעה"ב להקדים תשלומי השכירות קודם כניסת השבת, בשביל להנצל מלעבור על בל תלין באונס.

ולהלן שם (ע' רל) מביא:

שו"ר בספר שבט הלוי (ח"ז סי' רל"א) שכתב בכיאר דברי ספר החינוך, עפ"י המבואר בב"מ (קיא א) אמר רבה כ"ר הונא, הני שוקאי דסורא לא עברי משום בל תלין, מידע ידעי דעל יומא דשוקא סמיכי, ומפרש רש"י דאדעתא דהכי איתגר, וה"נ מטעם שבת כיון דאידיחי אידחי. ושו"ר שכ"כ במג"ח (סוף מצוה ר"ל), והיינו דהואיל וידוע להפועל שלא יותן שכרו בשבת, ואדעתא דהכי איתגר, והואיל ואין בעה"ב מחוייב ליתן שכרו בזמנו, שוב אינו עובר על בל תלין, לא באונס ולא ברצון.

4. ספר דבר יעקב

ה) אמר רב שכיר שעות דיום גובה כל היום שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה - א. כתב הר"ף שכך קיי"ל כיון שהלכה כרב באיסורי. הרא"ש כתב שני טעמים, הלכה כרב באיסורי, ובמחלוקת התנאים קיי"ל [עירו' מו: ר' יהודה ור"ש הלכה כר"י].

הרמב"ם [שכירות יא-ב] פוסק כמו רב, וכתב המ"מ משום שהלכה כרב באיסורי. והג' מיימוני מקשה למה הרמב"ם פוסק כמו רב הרי קיי"ל כשמואל בדיני. ותירץ משום שהוי ג"כ מחלוקת תנאים וקיי"ל ר' יהודה ור"ש הלכה כר' יהודה. הסמ"ג [לאוין קפא] והיראים [סימן קכו וקלה] פסקו כמו שמואל משום שקיי"ל כשמואל בדיני. וצ"ל שהם סוברים שהכלל הלכה כשמואל בדיני עדיף על הכלל ר"י ור"ש הלכה כר"י.

5. ספר משנת יעב"ץ-חו"מ ס' מה

סימן מה

בענין הלנת שכר שכיר

אמנם נראה דיש לדון בזה אם מהני תנאי לא לעצור צבל תלן, דאיתא בצ"מ קי"א ע"א, אמר רב שכיר שעות דיום גובה כל היום שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה, ושמואל אמר שכיר שעות דיום גובה כל היום ושכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום וכו', תנאי הוא דתנאי שכיר שעות דיום גובה כל היום שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה דצ"ל ר"י, ר"ש אומר שכיר שעות

א) הש"ך צח"מ סי' שליט סק"צ הביא בשם ספר חסידים וז"ל, אם השכיר סופר לכתוב לך מתנה עמו שלא תהיה צבל תלן פעולת שכור, שמה כשיצטע לא יהיה לך לתן לו, ואע"פ שהטעה תנאי עמו תתן לו כשיצטע אם תוכל, ואין בזה מתנה על מ"ש בחורה, שהרי אמרו חכמים אדם מתנה עם פועל להאכילו לחם זר ומים לחץ אע"פ שחייב להאכילו כמעטות שלמה עכ"ל.

דיוס גובה כל כיום שכיר שצית לזלוב גובה כל הלנה וכל כיום. וכחז שם הראש והלכתה כרב דקו"ל הלכתה כרב באיסורי, ועוד דפלוני צפונתה דר"י ור"ש ורב כר"י, וקו"ל ר"י ור"ש הלכה כר"י. הרי כתב הראש שני עמוס דהלכתה כרב, הלא דקו"ל הלכתה כרב באיסורי, ועוד רב כר"י וקו"ל דר"י ור"ש הלכה כר"י. והנה הר"ף שם כתב רק הטעם הראשון, והלכתה כרב דקו"ל הלכתה כרב באיסורי. ולכאורה ל"ע דלמה ליה לבראש להוסיף עוד טעם דהלכתה כרב משום דרב כר"י, הלא כלל הוא דהלכתה כרב באיסורי וכמש"כ הר"ף והראש בטעם הראשון.

ואשר נראה לומר בזה, והנה יש להסתפק ביסוד האיסור של הלנה שכר שכיר, אם הוא משום שיש לשכיר זכות ממון להגוב את שכרו בזימו, ועל כן יש על צע"כ איסור של הלנה שכר שכיר, או שהוא רק דין איסור גרידא, שהרי בכל הלן הוא שכר רק בזימו ולא אחרי כן, אם כן אפשר שהוא רק דין איסור שיש על צע"כ איסור של הלנה שכר שכיר. ויש בזה נפקא מיניה לדונא אם הצע"כ יגוב להתנות עם השכיר שלא ישכור בכל הלן פשוט שכיר, דאם נאמר דיסוד האיסור הוא משום שיש לשכיר זכות ממון להגוב את שכרו בזימו, אי"כ מהני תנאי דכל תנאי שבממון קיים אפילו הוא מתנה על מ"ש בתורה. אבל אם נאמר דהוא רק דין איסור גרידא, אי"כ לא מהני בזה תנאי דהוי מתנה על מ"ש בתורה דתנאו בעל.

מצתה נראה דביסוד דבר זה מתולקס שני העמוס של הראש הג"ל, דהטעם הראשון של הראש דהלכתה כרב משום דקו"ל הלכתה כרב באיסורי, היינו דהלנה שכר שכיר הוא רק דין איסור גרידא, ועל כן הלכתה כרב דהלכה כרב באיסורי. הולם בטעם השני סובר הראש דהלנה שכר שכיר אין זה רק דין איסור, אלא יסוד דהו הוא משום שיש לשכיר זכות ממון להגוב את שכרו בזימו, וא"כ נמצא דרב ושמואל לא פליגי באיסורי, אלא פליגי בדיוי ממונות, ולכן כתב דהלכתה כרב משום דרב כר"י, ור"י ור"ש הלכה כר"י.

ויש להביא ראיה לזה דאיתא בצ"מ ק"י"א ע"כ, דאמר ר"א אפילו לא שכרו אלא לצבור לו חשבול אחד של עניים עובר משום כל הלן. ופרש"י אלא לצבור חשבול אחד כלימל שכיר שעות, ושי"י בתוס' שם ד"ה לצבור. הולם בתדושי הריטב"א שם הביא שהקשה הראב"ד ר"א מאי אהא לאשמעינן, אטו שכיר שעות מי לא תנן מהני. ואיכא למימר דאפילו פחות משום פרוטה נמי אשמעינן. וכן כתב שם המאורי ח"ג, אזכירם שבשכירות אינה תלויה בממון, אלא אף צפחות משום פרוטה עובר. אפילו לא שכרו אלא לצבור חשבול אחד עובר משום כל הלן. הרי מפורש דאזכירם שבשכירות אינה תלויה בממון, והיינו דיסוד האיסור הוא לא משום שיש לשכיר זכות ממון להגוב את שכרו בזימו, אלא הוא רק דין איסור גרידא, ולכן גם צפחות משום פרוטה הוא עובר משום כל הלן.

ולפי זה נמצא לדעת הר"ף והריטב"א והמאורי והראש בטעם הראשון הג"ל, דהלנה שכר שכיר הוא רק דין איסור, אי"כ לא מהני תנאי לא לעבור בכל הלן דהוי מתנה על מ"ש בתורה דתנאו בעל. והוא דהביא הספר הסודים ראיה דמהני תנאי, שהרי אמרו הכמים אדם מתנה עם פועל להאכילו לחם ור' ומוס לחץ אשי"פ שחייב להאכילו כסעודה שלמה. אמנם אין זה ראיה כלל, דהלא החוב להאכילו כסעודה שלמה א"כ חייב של ממון, וכדבר שבממון תנאו קיים, משא"כ לא לעבור בכל הלן שהיא דין איסור, בזה לא מהני תנאי דהוי מתנה על מ"ש בתורה דתנאו בעל.

(ב) והנה לכאורה נמצא מפורשת היא דמהני תנאי לא לעבור בכל הלן, דאיתא בצ"מ ק"י"א ע"כ, אמר רבא בר רב הונא בני שוקאי דסורא לא עבדי משום כל הלן, מידע ודעי דעל יומא דשוקא סמיכי. ופרש"י לא עבדי על שכר פועלי, מידע ודעי דעל יומא דשוקא סמיכי להגוב למעות, הלכך אפילו אית ליה משות גביה לא עבר, דאדעתא דהכי איתגרי ליה. הרי להדיא דאם אדעתא דהכי איתגרי ליה, אין בצע"כ עובר בכל הלן, אי"כ בש"כ כשהתנה עם הפועל שלא לעבור בכל הלן דאיתו עובר, כיון דאדעתא דהכי איתגרי ליה, ושי"י במאורי שם, ומכל מקום בני הכפרים שרוצם מוחזקים שאין להם משות עד יום השוק, הנשכר עמהם דעתו ליעפל צו עד יום השוק, והרי הוא כעין "מי שהתנה על כך" ואפילו תנאו ויש לו אינו עובר, שעל דעה כן נשכר. ולי"ע על השי"ך שהביא דין זה מספר הסודים, והלא נמצא מפורשת היא, וזה נפסק להלכה שם בצ"מ סי' של"ע ס"ט.

אולם יש לתמוך על הרמב"ם שהשמיט דין זה, ובטור ושי"ע ח"י"מ סי' של"ט ס"ט נפסק זה להלכה, שטר שמכיר צבעל הבית שאין דרכו להיות בידו משות אלא ביום השוק אינו עובר בכל הלן אפילו יש לו משות. וכן יש לתמוך על הר"ף שהשמיט דין זה, ושי"י בנמוקי יוסף שם דפרק המקביל, גרסין בנמצא אמר רבא בר רב הונא בני שוקאי דסורא לא עבדי משום כל הלן, מ"ש מידע ודעי דאיתא דשוקא סמיך ליה וכו'. אמר המהר"ם ונראה לי דנפקא מיניה להכי שאינם רגילים לפרוע חיוב עד שיטעו חשבון מזה שחייב לו, שאפילו יתבעו קודם חשבון אינו עובר, ואפילו לא יתבע לו אלא דבר מוטע שהוא ידוע שהוא חייב לו אפילו בלא חשבון. והרמ"א בצ"מ ח"י"מ סי' של"ט ס"ט הביא דבר זה להלכה, ולי"ע על הר"ף והרמב"ם שהשמיטו נמצא מפורשת בלי שום חולק, ושי"י בצ"מ שם ד"ה בני שי"ש.

ונראה דאיתא שם בצ"מ ק"י ע"כ, תיר האומר לחציו לא שכור לי פועלים שיהיו אין עוברין משום כל הלן, זה לפי שלא שכרן וזה לפי שאין פעולתו אלט וכו', לא נרובא דאמר ליה שכרם על בעל הבית. ופרש"י זה לפי שלא שכרו, ולא קרינא שכר גביה. ובתדושי הריטב"א שם בדי"ה זה לפי שלא שכרן כתב, הימיה הוא דהא בכל מקום שגורו של אדם כמותו, ונמצא לא אמרינן הכי לתובתו, ולי"ע דהא ליכא מיעוטא בקרא דבעתן שהיא

בעה"ב עובר עליו משום בל תלין. ומבאר הטעם משום שלא קרינא שכיר לגבי הבן, ואין לומר שהבן יורש זכות אביו, דבל תלין אינו זכות ממון שיהיה שייך בו ירושה אלא הוי איסורא כמש"כ הרא"ש שהלכתא כרב באיסורי.

ב. האהבת חסד [פ"ט סע' ו' וס"ק יז] כתב אם הפועל מת, אין בנו יורש זכות אביו לענין שיהיה

הש"ך [סימן שלט-ב] מביא ספר חסידים שכתב שיכול בעה"ב להתנות עם הפועל שלא יהיה איסור בל תלין, וכמו הא דתנן [לעיל פג.] שיכול בעה"ב להתנות להאכיל לפועל לחם ומים אע"פ שחייב להאכילו סעודה טובה. ולכאורה הטעם הוא משום שהוי מתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון שתנאו קיים. [ולפ"ז יצא שלפי הסמ"ג והג' מיימוני שהוי איסורא אינו יכול להתנות, ולא דמי לחיוב להאכיל הפועל שהוי זכות ממונית ולכן מהני תנאי. עוד י"ל הטעם שמהני תנאי אינו משום שהוי מתנה על מש"כ בתורה בדבר שבממון, אלא שמחמת התנאי מתחייב לשלם לפועל כסוג חדש של פועל [שיכול לשלם לו מאוחר], ולא כפועל דקרא שחייב לשלם מיד. וכע"ז מצינו [לעיל צד.] מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה, ומבואר בגמ' משום שמעיקרא לא שיעבד נפשיה. וכך מפרש באהבת חסד [פ"י ס"ק כד] שכתב שתנאי לא מהני אם יאמר סתם ע"מ שלא יהיה איסור בל תלין, אלא בעינן שיתנה עם הפועל שיסכים לקבל שכרו אחר שיעבור זמנו, וא"כ אין זה כמו שכיר שמוזכר בתורה שחייב לשלם בזמן ולכן עובר בבל תלין. ומוסיף האהבת חסד שאפשר שגם אם אומר בסתם ע"מ שלא יהיה איסור בל תלין ג"כ מהני מטעם מחילה, שהוא כאומר ע"מ שתמחל לי החיוב לשלם בזמן.

ויש ראייה לעצם הדין שמהני תנאי מהא דשוקאי דסורא [וכ"כ באהב"ח], שליכא איסורא משום שהפועל עובד על דעתא שישלם לו ביום השוק, וא"כ כ"ש אם עשה תנאי שהפועל עובד אדעתא שישלם לאחר זמן. וכן מבואר במאירי שכתב ששוקאי דסורא הוי כמי שהתנה על כך.

8. ספר דבר יעקב

✓ [יא] איזה הוא עושק ואיזהו גזל – מבאר הפנ"י שאין השאלה מהו תמיד גזל ועושק, דזה ידוע שגזל הוי תופס בזרוע ועושק הוי מעכב ממון חבירו בידו, אלא מקשה על גזל ועושק שהוזכר לענין כובש שכר שכיר היכי מיירי. וכ"כ בחי' הריטב"א.

9. ספר דבר יעקב

יב] רבא אמר זה הוא עושק זהו גזל ולמה חלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין – ומ"מ כתבו הרמב"ם [שכירות יא-א] והחינוך [מצוה רל] שאינו לוקה כיון שהוי לאו הניתן לתשלומין. התוס' [זבחים קיד: ד"ה אלמה וחולין פ: ד"ה הנח] והתורא"ש כאן כתבו משום שהוי לאו הניתק לעשה. |המנ"ח [מצוה רל-ה] מקשה על הטעם של הרמב"ם והחינוך שאף אם ישלם מ"מ אם לא שילם בזמן עובר על הלאו, ודבר זה [לשלם בזמן] לא ניתן לתשלומין.

השער המלך [חמץ א-ג ד"ה ודרך אגב] והמנ"ח [מצוה רל-ה] מקשים למה הרמב"ם לא מבאר שאינו לוקה משום שהוי לאו שאין בו מעשה. |השער המלך בשם מהר"י בירב והמנ"ח מתרצים שמשכחת מעשה אם ייחד כלי ונטל ממנו הכלי או לקח הכלי מיד האומן בחזקה ולא רצה לשלם לו. וקשה שאינו עובר בלאו במה שלוקח החפץ אלא בזה שאינו משלם, ואי התשלום אין בו מעשה. [וראיתי מביאים שכע"ז מקשה בשו"ת שיבת ציון סימן ק אות ב]. |שיטת התוס' [לעיל סא.] שכובש שכר שכיר לוקה. ומקשים המהרש"א והמהר"ם שיף שהוי ניתק לעשה. ומתריך המהרש"א כיון שהלאו נאמר בלשון גזל [וילפינן אם אינו ענין לגזל תנהו לענין כובש שכר שכיר], והעשה נאמר בלשון עושק אין זה נחשב ללאו הניתק לעשה. |ושער המלך [ד"ה ודע]

אומרים כל שקיבל על עצמו ז' מצוות בני נח. ופסק הרמב"ם [איסור'ב יד-ז ומלכים ח-י] כמו חכמים, וכ"פ השו"ע [יו"ד קכד-א].

רש"י אצלנו מפרש כמו ר"מ, וכן פירש"י בהרבה מקומות [ענה"ת בהר כה-לה, פס' כא: ב"ק קיג: ב"מ עא. סנה' צו: ועוד], אבל בע"ז [כד:]: פירש זה שקיבל על עצמו ז' מצוות שנצטוו בני נח.

✓ (טו) ד"ה גר תושב-שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ואוכל נבילות וטריפות - הגמ' [ע"ז סד:]: מביאה מחלוקת תנאים, איזהו גר תושב כל שקיבל על עצמו שלא לעבוד ע"ז דברי ר"מ, וחכמים

ג] מנין לרבות בהמה וכלים ת"ל בארצך כל שבארצך - כתבו התורא"ש בשם ר' מאיר והטור [סימן שלט] בשם הרמ"ה וחי' הריטב"א שבשכירות קרקע אינו עובר בל"ת, שדרשינן כל שבארצך ולא ארצך. וכתב התורא"ש שמסתבר טעמיה שלא מרבינן אלא בהמה וכלים שעושים בהם מלאכה דומיא דשכיר.

אבל המאירי כאן והפתחי תשובה ושעה"מ [סימן שלט-א] בשם הסמ"ג והיראים חולקים וסוברים שגם בקרקע יש איסור.

השו"ע [סימן שלט-א] פוסק כמו הרמ"ה. ומקשה הגר"א שרק לפי ת"ק דברייתא ילפינן בהמה וכלים מקרא דבארצך, ולדבריו בקרקע ליכא איסור, אבל לפי תנא דמתנ' שסובר כמו תנא דבי ר' ישמעאל שקי"ל כוותיה, ילפינן בהמה וכלים מאתך כל שאתך חייב, ולפ"ז גם בקרקע ליחייב. וגם לפי ת"ק שיליף מבארצך אינו מוכרח למעט קרקע.

וכתב הקה"ח [סימן שלט-א] שאף לפי השו"ע שפסק שאין בקרקע בל תלין, ה"מ קרקע אבל בהשכרת בית יש בל תלין, כי לענין איסורא יש לבית דין תלוש והוי בכלל כלים. והא דנקט הקה"ח שהוי דין איסורא תלוי במחלוקת [הנ"ל קיא. אות ה] אם בל תלין הוי דין ממוני או דין איסורא.

12. ספר דבר יעקב

ז] חד להקדים עני לעשיר וחד להקדים עני לאביון – ואם יש עשיר ואביון כתב האהבת חסד [פ"י ס"ק כא] דמסתברא שאביון קודם, דצערא דגופא קודם לכסיף למיתבעיה. וכ"כ הרש"ש ומוכיח דאל"כ לכתוב קרא שעשיר קודם לאביון וכ"ש עני שקודם לאביון. וקשה גם כעת ליכתוב קרא שאביון קודם לעשיר וכ"ש עני שקודם לעשיר.

13. תוספות מסכת בבא מציעא דף קיא עמוד ב

לבצור אשכול אחד – [1] היינו שכיר שעות נראה לר"י דאיצטריך למיכתב משום דשכיר משמע שכיר יום או חצי יום שאין גגילות להשכיר פועלים אלא ליום או לחצי יום אבל לכל זהו לא [2] אי נמי איצטריך לאשמועינן דאפילו שכרו לבצור אשכול אחד ואכלו אפילו הכי עובר עליו.

14. בית הבחירה (מאירי) מסכת בבא מציעא דף קיא עמוד ב

אזהרה שבשכירות אינה תלויה בממון אלא אף בפחות משהו פרוטה עובר [3] אפילו לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד עובר משום בל תליון.

15. ספר דבר יעקב

✓ כתב המשנת יעב"ץ [סימן מה-א] שמדברי הריטב"א והמאירי שמפרשים שיש לאו בפחות משו"פ איכא ראייה שגדר בל תליון הוי איסורא ולא ממונא, ובזה נחלקו על רש"י ותוס'. ונראה שאפשר לדחות שהתורה חידשה שלענין שכר שכיר גם פחות משו"פ יש לו חשיבות. [עיין סנה' נו. שגזל פחות משו"פ הוי ממון ופטור משום שישראל מוחל, וכאן אם הפועל תובע החצי פרוטה בשכרו אינו מוחל והוי ממון].

16. ספר שערים מצויינים בהלכה

מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר עצמו למיתה וכו'. כתב בתשו' ע"י בשו"ת נוב"י (מהד"ת יו"ד סי' י) דמותו לילך ביערות להכניס עצמו בסכנה לצוד חיות לצורך פרנסה, דבגמ' כאן מבואר דאם עושה כן למחייתו מותר, וכמו כל סוחרי ימים מעבר לים, אבל מי שעושה כן לתאות לבו הרי הוא עובר על ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ולא מצינו שעשו כן רק בנמרוד ועשיו, ואין זה דרכי בני ישראל. [ועי' בפמ"ג (א"א סי' שטז סק"ה) דמי שפרנסתו בזה אפשר דאין איסור, ומשמע שהוא מסופק בזה]. וכ"פ בשו"ת אג"מ (ח"מ ח"א סי' קד) לענין לשחוק בזריקת כדורים לפרנסה, דמותר אף שיש בזה חשש סכנה, והביא נמי

מגמ' כאן. ועי' מש"כ במס' ע"ז (יח: ד"ה וברך) ובמס' סנהדרין (צה. ד"ה ואדמי). וע"ע בדברינו לעיל (לא: ד"ה צער — והנה). ועי' בשו"ע הרב (נוקי גוף ונפש, קונ"א סק"ב) שתמה עמש"כ ביש"ש (ב"ק פ"ח סנ"ט) דאסור לצער גופו אפי' לצורך ממון, והרי יעקב אבינו אמר (ויצא לא-מ) "הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה" [ועי' בגמ' לעיל צג:], ומוכח דמותר לצער גופו בשביל פרנסה. וצל"ע למה לא הביא מגמ' כאן דמוכח בהדיא דלצורך פרנסה מותר אפילו להכניס עצמו בסכנה. ונראה דהכא שאני שהוא סכנה על צד הרחוק, משא"כ התם שהוא ודאי צער הגוף, ועי' בשו"ת אג"מ (ח"מ ח"א סי' קג) לענין להקזיז דם כדי להרויח ממון, ופלא שלא ציין להיש"ש ושועה"ר הנ"ל. (ע"ע מש"כ בשמ"ב (ח"ד סי' קצב קונ"א סק"ג) ראייה מכאן בענין להכניס עצמו לספק סכנה בשביל רפואת גופו. ועי' יחסי, והאצטב סנ"א